

Építész a kőfejtőben Architect in the Quarry

Tanulmányok
Dávidházi Péter
hatvanadik születésnapjára

Studies Presented to
Péter Dávidházi
On His Sixtieth Birthday

Szerkesztette / Edited by:

HÍTES Sándor
TÖRÖK Zsuzsa

rec.iti
Budapest • 2010

A kötet megjelenését az
MTA Irodalomtudományi Intézete és a
Nemzeti Kulturális Alap támogatta.

A borító Adam Friedrich Oeser *Sokrates meißelt die drei Grazien*
(Szókratész kőbe faragja a három gráciát) című metszete alapján készült.
A metszet Johann Joachim Winckelmann *Gedanken über die Nachahmung der
griechischen Werke in der Malerei und Bildhauerkunst* című értekezésének első,
1755-ös kiadásában jelent meg először.

© szerzők, 2010

ISBN 978-963-7341-87-8

Kiadja a *rec.iti*,
az MTA Irodalomtudományi Intézetének
recenziós portálja ► <http://rec.iti.mta.hu/rec.iti>

Borítóterv:

Fórizs Gergely ötlete nyomán Csörsz Rumen István
Tördelte: Hegedüs Béla

CSÖRSZ RUMEN ISTVÁN

*Toldy Ferenc küldeménye Erdélyi János
Népdalok és mondák című kötetéhez¹*

Az irodalomtörténet még alig aknázza ki azt a hatalmas szövegegyüttest, amely a Kisfaludy Társasághoz érkezett az ország minden részéből a *Népdalok és mondák* (1846–1848) előkészületei során. Pedig a Magyar Tudományos Akadémia Kézirattárában Irodalom 8r. 206. főjelzet alatt őrzött, összesen 235 számozott tételt tartalmazó korpuszhoz képest a megjelent három kötet csak a jéghegy csúcsának tűnik. Az Erdélyi által nem publikált repertoárban egyaránt maradtak (talán) szájhagyományból lejegyzett dalok, közköltészeti és műköltői alkotások, alkalmi nyomtatványok töredékei. A régebbi források többsége szerencsére bekerült Stoll Béla bibliográfiájába,² így legalább ezek említésével gyakrabban ta-

¹ A tanulmány az OTKA F 48440. sz. pályázat és az MTA Bolyai János Ösztöndíj támogatásával készült.

² STOLL Béla, *A magyar kéziratos énekeskönyvek és versgyűjtemények bibliográfiája (1542–1840)*, 2., jav. és bőv. kiadás, Bp., Balassi, 2002, 235, 305, 312, 457–459, 478, 480, 484, 485, 503–505, 513, 566, 612, 634, 637, 680, 692, 744, 768, 774, 791, 792, 820, 844, 850, 869, 871, 874, 1145. és 1282. sz.
<http://www.bkiado.hu/doku/html/stoll.html>

lálkozunk. Pogány Péter,³ Kerényi Ferenc,⁴ Gönczy Monika⁵ és Gaborják Ádám⁶ elemzése, valamint Móser Zoltán Czuczor-kötete⁷ ugyancsak jelzik, hogy az „Erdélyi-hagyaték” feltárása mind az irodalomtörténetírásnak, mind a folklorisztikának kulcsfontosságú feladata. Jómagam a *Régi magyar költők tára* XVIII. századi közköltészeti kötetéhez és Arany János dalgyűjteményéhez (1874) találtam bőséges variantúrát a legkülönbözőbb stílusrétegekből.

Az egyre időszerűbb kritikai kiadás⁸ előtanulmányai során a beküldők személye is fontos témakör lehet. Rangos névsorukból kiemelhetjük például Schedius Lajost (206/12.), Greguss Ágostot (206/36.), Döbrentei Gábort (206/49. és 178.), Rummy Károly Györgyöt (206/172.), továbbá Berzsényi Dániel (206/192.), Czuczor Gergely (206/57.) és Petőfi Sándor (206/35.) ide került népdalgyűjtését vagy Horvát István kéziratkolligátumát (206/193). Jellegebén az utóbbihoz áll legközelebb Toldy (Schedel) Ferenc fennmaradt küldeménye (206/61.). Sajnos két másik gyűjtemény elveszett, csak címleírásuk ismert. Az egykori 206/78. számú küldemény *Oláhországi táncversek (Ürmösy Sándor utazásaiból k. Toldy)* címen sze-

³ POGÁNY Péter, *Az 1828 után és 1843-ig lejegyzett közdaltermés*, *Artes Populares*, 8(1982), 227–248.

⁴ KERÉNYI Ferenc, *Pest vármegye irodalmi élete (1790–1867)*, Bp., Pest Megye Monográfia Közalapítvány, 2002 (Előmunkálatok Pest megye monográfiájához, 3), 236–246.

⁵ GÖNCZY Monika, *Variációk egy témára: Erdélyi János: Népdalok és mondák I. – Kelecsényi József-kéziratok gyűjteménye a Debreceni Egyetem kézírattárában = „Et in Arcadia ego”: A klasszikus magyar irodalmi örökség feltárása és értelmezése*, szerk. DEBRECZENI Attila, GÖNCZY Monika, Debrecen, Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadó, 2005 (Csokonai Könyvtár, 36), 468–480.

⁶ GABORJÁK Ádám, *Nyomatás, tér, lezárás? (Paratextualitás és medializáltság Erdélyi János népdalgyűjteménye kapcsán = A látható könyv: Tanulmányok az irodalmi medialitás köréből)*, szerk. HÁSZ-FEHÉR Katalin, Szeged, Tiszatáj, 2006 (klasszikus – magyar – irodalom – történet, Tanulmányok, 2), 277–316.

⁷ MÓSER Zoltán, *Körülvesznek engem a dalok. A népdalgyűjtő és népdalíró Czuczor Gergely*, Zsámbék–Dunaszerdahely, 2000.

⁸ Először az 1980-as években, *A magyar népköltészet forrásai* c. projekt keretében történt ilyen kísérlet, néhány előzetes publikációval. A témafelelős, Pogány Péter halála azonban megakadályozta a munka folytatását. E sorok írója – Pogány cédulahagyatékának ismeretében – kész volna egy kollektív vállalkozás beindítására a következő években.

repel, míg a másikat 206/144. számon, *Egy dal a XVII. század végéről, közli Toldy Ferenc* címmel tartották nyilván. Ez utóbbit Erdélyi az I. kötet megjelenése (1846) után vette kézhez, amint ezt a II. kötet bevezetőjében közölt gyarapodási listában olvashatjuk.⁹ A másik két gyűjtemény már az I. kötet összeállításakor Erdélyi birtokában volt.¹⁰ A kéziratok eltűnésében nem kell célszerűságra gyanakodnunk, mivel a korpuszból más tételek is hiányoznak. Vizsgáljuk meg tehát az állomány egyetlen megmaradt Toldy-kéziratát!

A 61. számú kis gyűjtemény abba a csoportba tartozik, melyet Erdélyi „A m. tudós társaság XV-ik nagygyűlése rendelkezéséből ennek levéltárából használatra” kölcsönzött, közülük a 10. egység „Schedel Ferencz r. tagé 22 db”.¹¹ A kolligátum egy 24×19 cm-es, koronás címeres vízjelű kék papírba hajtva, Toldy autográf címleírásával található a küldemények III. dobozában. Levélmelléklet nem járul hozzá, s keltezését sem találtam benne, bár Pogány Péter szerint 1833-ból való, s az 1837. évi felhívás nyomán került be az Akadémiára.¹² (Alább kísérletet teszek a pontosabb datálásra.) A kolligátum elején 20,5×17 cm-es, egykor összefűzött laponkon¹³ Toldy kézírásával találunk rövid versrészleteket, laponként csak egyet-egyet (1–8. sz.), majd más kezek írásában hosszabb szövegeket. A 9. vers egy 20,5×12,7 cm-es vékony, megsárgult papíron olvasható (vízjel: J. WILA....). A 10. és 11. számú dalt egy kék színű, külön lappáron találjuk (20,3×12,4 cm); azonos kézírással, talán az 1830-as évekből. A 12–17. vers önálló füzetet alkot, saját sorszámozással (19,5×11,5 cm-es fehér papír, koronás vízjellel). Végül ismét Toldy feljegyzései következnek a szokásos nagy alakú papírok előlapjain (18. és 20. sz.), közrefogva egy eltérő írásképpű, 6,2×9 cm-es cédulára írt verset (19. sz.).

Feltűnő, hogy Erdélyi János a kolligátumból csupán egyetlen dalt közölt (s még azt sem biztos, hogy kizárólag ebből a forrásból; lásd alább

⁹ *Népdalok és mondák*, Második kötet, A Kisfaludy-Társaság megbízásából szerkeszti és kiadja ERDÉLYI János, Pest, Magyar Mihály, 1847, VIII. (144. sorszámmal.)

¹⁰ *Népdalok és mondák*, A Kisfaludy-Társaság megbízásából szerkeszti és kiadja ERDÉLYI János, Pest, Beimel József (ny.), 1846, IX–X.

¹¹ *Uo.* (52–63. sz.)

¹² POGÁNY, *i. m.*, 233.

¹³ Az 1. lap szélén még megvan az egykori cérnafűzés elvágott darabkája, s a tüvel csinált kicsiny lyukak minden Toldy-féle oldalon megtalálhatók.

a 10. vers jegyzetét). Nyilván becses volt előtte a Toldy által felajánlott kézirat, ám a beérkezett anyag bőséges választékát adta a paraszti-mezővárosi folklórhoz közelebb, nyomtatásban még meg nem jelent szövegeknek. (Szándékosan nem használom a *népdal* szót, bár a korabeli felfogás szerint ebben a széles körben ismert közköltészeti alkotások is benne foglaltattak.¹⁴) Toldy küldeménye viszont zömében nem helyi gyűjtés során jött létre, s nem is a kollégiumi dalolások emlékét őrzi. Szinte minden autográf szövegét a *Hasznos Mulatságok (HM)* 1818. és 1820. évfolyamából másolta: onnan, ahol Kultsár István híres felhívása megjelent, s amely John Bowring magyar lírai antológiájának (1830) közköltészeti bázisát adta. E forrást kétségkívül jól ismerte, hiszen a *Handbuch népdalidézetei* is szinte kizárólag innen származnak.¹⁵ Bár a *Handbuch*ban némelyiket még tovább stilizálta, valószínű, hogy ezt a kolligátumot már ehhez az antológiához felhasználta. Erre utal a 6. szöveg, amely nem szerepelt a *HM*-ben, de bekerült a német kötetbe, ráadásul az itteni kéziratot törlést „végrehajtvá” ott is csak a 2. strófat olvashatjuk.

Érdekes ugyanakkor, hogy semmit se másolt le a *HM* későbbi „köznép-dall”-aiból, amelyeket Rummy Károly György küldött be.¹⁶ Előfordulhat persze, hogy a régebben közölt dalok éppúgy Rummytól kerültek be a folyóiratba, azt pedig pontosan tudjuk, hogy Bowringhoz ő küldte el a válogatott szövegeket.¹⁷ Toldy azonban nyilván arra számított, hogy beharangozott, kétszáz dalnál is többre rúgó gyűjteményét

¹⁴ KÜLLÖS Imola, *Adalékok a magyar népdalfogalom történetéhez = Népi kultúra – Népi társadalom*, IX, főszerk. ORTUTAY Gyula, Bp., Akadémiai, 1977, 111–138, itt: 111–113.

¹⁵ A most vizsgált kézirat repertoárján túl a *HM*-ből vette át az alábbi dalokat: *Bár csak hamar május lenne* (4.), *Kecskeméten egy almafa* (5.), *Szép virággal kertet tele* (6.), *Erdő, erdő! de magas vagy!* (7.), *Erdő nincsen zöld ág nélkül* (8.), *Csak azért szeretem A’ magyar menyecskét* (9.), *Azt gondolám, eső esik* (10.), *Pista szívem, de alhatnám!* (13.), *Izent nékem a’ gavallér* (14.). Franz TOLDY, *Handbuch der ungrischen Poesie*, Zweiter Band, Pest – Wien, 1828, 356–362. A dalok elé írt bevezetőben is utal rá, hogy jórészt a *HM*-ből vette át őket (356.). Ugyanitt Rummy és Bowring kapcsolatáról is tudósít.

¹⁶ Az első ilyen utalás: 1832. II. félesztendő, 361.

¹⁷ Gyapay László szíves közlése szerint Londonban, a British Library Add. 29,538 jelzetén fennmaradt az az kézirat kolligátum, amelyben Rummy elküldte az antológia anyagát Bowringnak.

Rumy át fogja adni Erdélyinek, s néhány füzete valóban bekerült a korpuszba. Másrészt tudjuk, hogy fokozatosan szembefordult Kultsár és Rumy felfogásával,¹⁸ tehát ilyen közleményeiket sem érezte feltétlenül méltónak arra, hogy lemásolja.

Látható, hogy Toldy egy-két szöveget (1, 6, 8/4. sz.) máshonnan másolt, illetve összegyűjtötte mások ilyen feljegyzéseit. Hasonlóképp járt el, mint később Erdélyi: másoláskor nyomban stilizált egy-két apróságot, híven a közköltészet *szöveggazda*-attitűdjéhez.¹⁹ Erdélyi azonban Toldy kolligátumából mást sem igen közölt. A rá jellemző nemzetiségi tapintattal kihagyta antológiájából a szlovákok magyar kiejtését csúfoló dalt és a *Tót asszonynak...* kezdetű dalocskát, noha mindkét szöveg variánsai megtalálhatók a beérkezett kéziratokban. Nagyszabású antológiájával Erdélyi igyekezett túllépni a korábbi szórványos nyomtatott népdalközlések repertoárján, ezért mellőzte a *HM* és egyúttal a *Handbuch* népdalait.

Tekintsük át a Toldy-kolligátum tartalmát az ötféle kézírás, valamint a *HM*-hez, a *Handbuch*hoz és a *Népdalok és mondák (NM)* köteteihez fűződő viszonyuk szerint.

Sorszám	Kezdősor	Kézírás	<i>HM</i>	<i>Handbuch</i>	<i>NM</i> I–III.
1.	Veres bársony süvegem	Toldy	–	11. sz.	–
2.	Tót asszonynak tót a lánya	Toldy	1818	–	–
3.	Víz, víz, víz	Toldy	1818	–	–
4.	Csaplárosné, galambom	Toldy	1820	–	–
5.	Édes babám, jere ki	Toldy	1818	–	–

¹⁸ Ennek dokumentumairól pl.: DÁVIDHÁZI Péter, *Egy nemzeti tudomány születése: Toldy Ferenc és a magyar irodalomtörténet*, Bp., Akadémiai–Universitas, 2004, 694–695.

¹⁹ A kérdésről bővebben: Csörsz Rumen István, *Szöveg szöveg hátán: A magyar közköltészet variációs rendszere 1700–1840*, Bp., Argumentum, 2009 (Irodalomtörténeti füzetek, 165).

Sorszám	Kezdősor	Kézírás	HM	Handbuch	NM I–III.
6.	Isten hozzád, Magyarország	Toldy	–	12. sz.*	–
7.	Ég a kunyhó, ropog a nád	Toldy	1818	1. sz.	–
8.	Széna van az ólba'	Toldy	1820*	2. sz.*	–
9.	Veres csákó süvegem	1. kéz (Tentzer?)	–	3. sz.*	–
10.	Megsavanyult már az új bor	2. kéz	–	–	I. 184. sz.
11.	Ah, én szegény tótocská	2. kéz	–	–	–
12.	Fáj, fáj, fáj, fáj, fáj a szívem, fáj	3. kéz (Rónay?)	–	–	–
13.	Jaj, rózsám, de szeretlek	3. kéz	–	–	–
14.	Ne szomorkodj, légy víg	3. kéz	–	–	–
15.	Tetőled még ma meg kell válnom	3. kéz	–	–	–
16.	Ej, babám, de szeretlek	3. kéz	–	–	–
17.	Nini, mi hát a szerelem	4. kéz	–	–	–
18.	Áll a verbung, táncoljunk	Toldy	1820	–	–
19.	Tisza partján fekszik egy lyány meghalva	5. kéz	–	–	–
20.	Tiszta lisztből sül a kalács	Toldy	1818	–	–

A *HM*-ből másolt szövegek datálásán túl a más kézírású dalok elterjedése is megerősíti, hogy a kolligátum már részben készen állhatott a *Handbuch* előmunkálataikor, tehát még 1828 előtt. Toldy nem rendelkezett nagyon széleskörű folklórtudással vagy egyedi gyűjtéssel, de mindazt jól ismerte, amit abban a korban a művelt közönség. Továbbhagyományozó gesztusa arra utal, hogy Kultsárék régebbi népdal- és közköltészeti közleményei Toldy számára releváns, értékes szövegek voltak. Az pedig, hogy miután lemásolta mások népdalföljegyzéseit, átengedte gyűjteményét Erdélyinek, egy nagyobb antológia szerkesztőjének, a vállalkozás alapjaival való rokonszenvét jelzi.

Az alábbiakban közreadom a gyűjtemény teljes versanyagát, néhány szövegkritikai megjegyzéssel. A versek tördelésében és szakaszbeosztásában néhol eltértem a kéziratétól; a sor- és strófaszámozás csaknem mindenütt tőlem származik.

MTAK IRODALOM 8R 206/61.

Népdalok 20 drb. A' magyar tudós társaságnak beadja Toldy Ferencz.

Jegyzet: A jegyzék szerint 22-nek kellene lenni, részben saj[át].
Kéziratok 18 lev. Palliumban.²⁰

Népdalok

A' magyar tudós társaságnak beadja

Schedel Ferenc

1.

1. Veres bársony süvegem
Így élem gyöngy-életem';
Bokréta van mellette:
Barna babám kötötte.
2. Ha kötötte, jól tette,   5
Csókot kapott érette
Köss még, babám, másszor is,
Megsókollak százszor is.

Megjegyzés: Toldy kézírása, aki a dalt a *Handbuch*ban is kiadta (11. sz.). Erdélyi csupán egy eltérő változatát közölte (NM II. 338. sz.). Vö. a 9. szöveggel.

²⁰ A könyvtáros jegyzete.

2.

1. Tót asszonynak tót a lyánya,
Katykaringós a' szoknyája;
Voltam egykor vele tánczba'
'S elakadtam a' zománczba.

2. Alig tudtam majd megválni,   5
Tánczból is ki kellett állni;
A' ránczot, zománczot szidtam,
Jó, hogy le nem hasítottam.

3. De megfogadtam, hogy tánczba'
Nem akadok több zománczba;   10
Tarka szoknyás magyar tánczos
Lesz már párom, nem zománczos.

Megjegyzés: Toldy kézírása. A lap bal felső sarkában áthúzva: *HM. 1818. II. 42.*, tehát a *HM*-ből másolta (1818. II. félesztendő, 274), egyetlen fonéma megváltoztatásán túl pontosan egyezik.

3.

Békésvármegyei

Víz, víz, víz!
Nincsen olyan víz,
Mint a Kőrösvíz.
Potyka csuka terem benne,
Szép leányka fürdik benne.   5
Nincsen olyan víz,
Mint a' Kőrösvíz.

4 csu<t>ka

Megjegyzés: Toldy kézírása. A lap bal felső sarkában: *HM. 818. I. 8.*, tehát címével együtt Kultsár István felhívásából másolta (*HM*, 1818. I. félesztendő, 57.).²¹ Erdélyi több változatát közli (pl. *NM* I. 227. sz.), de egyik sem azonos ezzel.

²¹ A szövegcsalád kritikai kiadása: *Közköltészet, 2, Társasági és lakodalmi költészet*, s. a. r. Csörsz Rumen István, KÜLLŐS Imola, Bp., Universitas, 2006 (*Régi Magyar Költők Tára*, XVIII. század, 8), 28. sz.

4.

Csaplárosné galambom, Tölts bort a' kupába!
A' szegény magyar legény Hagyd igyék buvába'.
Pajtás! Isten megáldjon, Mentsen minden kártól,
Vármegyétől, fiscustól, Töröktől, tatártól.

Megjegyzés: Toldy kézírása. A bal felső sarokban: *MH* [!] 820. I. 37., Fazekas Mihály közköltészeti ihletésű²² *Hortobágyi dal*ának részletét tehát a *HM*-ből másolta (1820. I. félesztendő, 289., *Betyár dall*), kisebb stilizálással. Két strófában jegyezte le, a sortörések a 7+6-os cezúra mentén voltak.

5.

Édes babám, jere ki!
Hozz egy kupa jó bort ki,
Adj egy csókot, én meg mást,
Úgy nem csaljuk-meg egymást.

Megjegyzés: Toldy kézírása. A bal felső sarokban: *HM*. 818. I. 12., tehát innen vette át (1818. I. félesztendő, 89).

6.

1. Isten hozzád, magyarország,
Itt van már a háborúság,
Jobb már nekem katonaság,
Mint búbanat, szomorúság.
2. Hazám, hazám, édes hazám   5
Bárcsak határod' láthatnám;
Füstöt látok, de csak alig
Hogy az égen sötéteλλik

2 <Eljott>

²² *Uo.*, 42. sz.

Megjegyzés: Toldy kézírása. Az első strófa (egy a 17. század végére datált, ponyván is terjedő búcsúvers kezdete²³) két vonallal ceruzával áthúzva. A 2. strófát a *Handbuch*ban is közölte (12. sz.). Erdélyi csupán egy eltérő variánsát publikálta az *NM* II. kötetében (272. sz., Fehér megyéből).

7.

1. Ég a' kunyhó, ropog a' nád,
Hódítsd, szőke! azt a barnát.
Míg a' barnát hódítottam,
A' szőkét elszalasztottam.

2. Úgy vágyom én a' szókére   5
Mint a' szőlő-szemecskére:
De még inkább a' barnára,
Mint a' bor-ízü almára.

Megjegyzés: Toldy kézírása. A bal felső sarokban: *HM. 818. I. 35.*, tehát szintén a *HM*-ből másolta (1818. I. füzestendő, 281.), kis stilizálásokkal. A strófahatárt nem jelölte. A *Handbuch* népdalai közt is közölte, de még tovább stilizálta (1. sz.).

8.

1. Széna van az ólba' A' szénatartóba';
Megleslek ezután A' pitvar-ajtóba.

  2. Orczáid' rózsáji ha közel volnának,
Égő szívem mellé tenném bokrétának.

  3. A' nyári folyóvíz télben megaluszik: 5
Soha az én szívem rajtad meg nem nyúgszik.

  4. Nem anyától lettél, Rózsafán termettél,
Piros pünkösöd' napján Hajnalba' születted.
- 2 öllelek [alternatív megoldás a sor végére írva]

²³ *Szerelmi és lakodalmi versek*, s. a. r. STOLL Béla, Bp., Akadémiai, 1961 (*Régi magyar költők tára*, XVII. század, 3), 224. sz.

Megjegyzés: Toldy kézírása. A bal felső sarokban: *HM. 820. I. 22.*, tehát ugyancsak a *HM*-ből másolta (1820. I. félesztendő, 186), bár ott hiányzik a 4. szakasz. Ezt a *Handbuch*ban is közölte, az itteni 2. és 3. strófa társaságában (356, 2. sz.). Az 1. és a 4. szakaszt négy sorba tördelte a félsoros rímek és a vakrím szerint. Előbbit a bal margón vízszintes vonal határolja el a következő két strófától, majd kb. kétsornyi üres térköz után, újabb vonallal jelölve következik a 4. versszak.

9.

1. Veres csákó süvegem
Most élem gyöngy életem
Bokréta van mellette
Barna rózsám (szép leányka) kötötte

2. Ha kötötte jól tette   5
Csókot kapott érette
Kösd meg rózsám másszor is
Megcsokollak 100szor is

3. Zöld az erdő, tilalmas,
Nálunk a pap hatalmas   10
Sem a' bíró sem a' pap
Minket el nem választhat

4. Nyisd ki rózsám az ajtót
M[agya]r kopogtat nem Tót
Jaj de soká nyitod ki   15
Mintha nem tudnád hogy ki

5. Tudom biz én, de félek
Mert a' férfi roszt lélek
Azt esküszki hogy szeret
Egyet fordul kinevet.   20

6. Kinyitottam az ajtót
Bejött egy nagy nyalka tót
Jaj be pereg a' nyelve
Eszem adta szerelme.

7. Ha elmégy te utazni 25
 Gyere hozzánk bucsuzni
 Tedd kezedet szivedre
 Emlékezz meg hivedre
8. Nem vagyok én csapodár
 Elmehetsz drága madár 30
 Feloldozom kezemet
 Vissza veszem szívemet
9. Nekem nem kellesz többet
 Keresz magadnak szebbet
 Ha szebb lesz is de nem jó 35
 Mert a' rózsa mulandó.
10. Uttzu piros papiros
 Úgy szép a' lány ha piros
 Pantlika meg ha habos
 Három rénes forintos 40
11. Kukorikol a' kakas
 Nem szép a' lyány ha nyakas
 Jobb a' fekete retek
 Barna leányt szeretek
12. Ha én aztat tudhatnám 45
 Szebbet szeretsz nálamnál
 Itt a Hernát Kassánál
 Mingyárt bele ugranám.

Megjegyzés: Nem Toldy kézírása, a hátlapon: *Brúnek. Taentzer mp. b. u. e. k.* A 4–5. strófát a *Handbuch* népdalai közt azonos formában közölte (357. 3. sz.). Erdélyi nem közli; változatáról lásd az 1. dal jegyzetét.

Füredi Tus

1. Meg savanyúlt már az új bor, ihatunk pajtás
Vizes korsót tedd le jámbor, van helette más.
Szopogassuk a' kulatsot Szinte kotyogjon,
A' ki nem emelte farát, Kőnnye potyogjon.
2. Meg kapáltuk a' Szöllőnket, három ízben is,   5
Nem sajnáltuk rá erőnket, de van haszna is,
Emlegettük faradozva, a' szüret nevét,
Mostan azért vigadozva, igyuk a' levét.
3. Mindennapi bánatunkat most tegyük félre,
Akkaszszuk szegre gondunkat, nem kell az télre,   10
Majd bé fognak a' tavaszkor, újra kapálni,
Most igyuk meg a' mit akkor, lehet használni.
4. Jól tarts édes feleségem, többet nem bántlak,
Sőt leszszel gyönyörűségem, tánczba is rántlak,
Mit epeszted így magadat a' kulats tele,   15
Dobd pokolba a' Kontyodat, ne gondolly véle.

6 r<e>á

Megjegyzés: Nem Toldy kézírása; betűi sokkal nagyobbak, helyesírása archaikusabb. Erdélyi az *NM* I.-ben 184. sorszámmal közli egyező változatát *Pinczeszeri dal sz. Mártonnap-tájban* címmel, kétsoroként változó előadói utasítással (hol Halkal, hol Frissen). A *NM* II. végi provenienciamutató szerint a dal a Rábaközéből való; ez ellentmond a Toldy-kolligátum (Balaton)füredre utaló címével.

11.

Tót ének

1. Ah! Én szegén Tótotská,
Nints gatyámra fótotska,
Bogo szűröm is otská,
Nem van kenyér tariszká,
Hiába vagyon lotská, 5
Ne jó meg vagyon kotzká.
2. Zenyim nadrág úgy fázni,
Tsak nem bele kakálni,
Csizmadia eb tojta,
Zenyim csizma nem vartá, 10
Mert bizom is ha varná,
Az Ország Út fizetná.
3. Ha bé megyem a' konyhá,
Juskulicza meg kényhá,
Szurkus leánykád is mondjá, 15
Hogy ő szarja Tóth kapjá,
Ah én szegény Tótotská,
Zórdög engem há hoztá.
4. Édes Zenyim jó Majka,
Meg doglik tied Janko, 20
Ha engemet meg látnád,
Zab kalátska meg sútnád,
Soos vizeddel meg kennad
Zenyim Lelked meg raknád.
5. Bizom Janko nints penyáz, 25
Zenyim Zapád meszsze ház,
Mikor engem el küldtá,
Egy poltorád meg adtá,
Strelátvei matyeri,
Még az is vissza kérni. 30

6. Én több könyve nem rontjá,
Tsak leszem szegény Tótja,
Gyoltsod veszi hátára,
Tsipke Tarisznyájára,
Ha meg veszi Aszszonka, 35
Majd adj e darabb hurka.

6 jó<j>

Megjegyzés: Az előző kéz írása. Erdélyi nem közli, pedig más küldeményekben is szerepelt.²⁴

12.

Ének

1. Fáj fáj, fáj, fáj
Fáj a szívem fáj
Fáj a szívem te éretted
Ki szívemet, meg sértetted
Fáj fáj fáj a szívem fáj. 5
2. Fáj, fáj, fáj, fáj,
Én is érzem fáj
Nyugodalmat már szívemnek
Fel áldoztam érzéseemnek
fáj fáj én is érzem fáj 10
3. Nints nints nints nints
Nints e földön nints
Nints e földön ki segéljen
Ki sorsomon könyörüljön
Nints nints, nints e földön nints. 15

²⁴ Pl. Pintér Endre egyik küldeményéből: *Közköltészet 1, Mulattatók*, s. a. r. KÜLLŐS Imola, munkatárs Csörsz Rumén István, Bp., Balassi, 2000 (*Régi magyar költők tára, XVIII. század, 4*), 511–512.

4. Van van, van van
Van e földön van
Érzem hogy vagyon olyan kints
Te bár hiszed hogy olyan nints
Van van, van e földön van. 20
5. Jaj jaj jaj jaj
Edes kinos baj!
Szaradnak tsak reménnyek
Igy tsak édes érzéseink
Jaj jaj édes kinos baj. 25
6. El el, el el
El megyek én el
El megyek én, itt hagylak én
Töled szivem, meg válok én.
El el elmegyek én el. 30
7. Kár kár kár kár
Kár szeretni kár
Mert szerelem, tsak gyötrelem
Azolta helyem sem lelem
Kár kár kár szeretni kár. 35
8. Te te te te
Boldog remete
Ki le mondottál ezekrül
A sziv maró érzésekrül
Te te boldog remete 40
9. Bár bár bár bár
Bár válhatnék bár
A sziv gyújtogató tűztül
Melly lángot kapott egy Szúztül
Bár bár megválhatnék bár 45

10. Szép szép szép szép
 Angyali gyöngy kép
 Te vagy lángja szerelmemnek
 Te vagy oka gyötrelmemnek
 Szép szép Angyali gyöngy kép. 50
11. Nem nem, nem nem
 Nem gyötrelmem nem
 Mert ha galambom ölelem
 Ki nem tserélne meg velem
 Nem nem nem gyötrelmem nem. 55

Megjegyzés: Az eddigiektől különböző, régies kézírás az újabb füzetben. A cím mellett jobbra: *Rónay*. A 6. versszak előtt három csillag választja ketté a dalt. A ponyvai eredetű versnek Erdélyi csak egy hosszabb, eltérő változatát közli (NM I. 6. sz.).

13.

Más Ének.

1. Jáj Rózsám de szeretlek Ki nem mondhatom
 Sem éjjelem sem nappalom nem is nyughatom
 Gyöngy fekete két szemed
 Ékessen nyólt termeted
 Rabá tett engem 5
2. Szánd meg tehát bús rabodat Angyali lélek
 Ime előtted le borúlok de attúl félek
 Hogy meg nem szán engemet
 Virágzó szép éltemet
 Sírba temeted. 10
3. De én azt hogy hihessem el, hogy légy köszikla
 Söt rabodon szánakodol szerelem szikra
 Nyujtsad tehát kezedet
 Ajánljad a szivedet
 Hogy veled éljek. 15

4. Így majd rózsák oltarincon De tövis nélkül
Szüntelenül illatoznak Hervadás nélkül
A Szent hívség keriti
Szerelem erősíti
Kegyesség birja. 20

10 <ékes> Sírba temeted

Megjegyzés: Az előzővel azonos kézírás; az 1. és 4. szakasz tördelése eltér a közbülsőktől. Erdélyi nem közli.

14.

Harmadik Ének

1. Ne szomorkodj légy vig Nem lesz ez mindég így
Aki meg szomorít meg is vigasztal még.
2. Rabb vagyok rab vagyok Szabadulást várok
A jó Isten tudja Mikor szabadúlok
3. Ha rabod is volnék Tsak érted lehetnék 5
Virágos kertedben Plantálad lehetnék
4. Nintsen édessége Kertnek virág nélkül
Volt vidám szívem is Hervad szived nélkül.
5. Rothadásnak indul A test lélek nélkül
Ugy van szívem dolga Kintsem nálad nélkül. 10
6. De még is édesem Tölled meg kell válnom
Erdőkben mezőkben Egy aránt útnom.

Megjegyzés: Az előző kettővel azonos kézírás, négysoros szakaszokra tördelve. Erdélyi ebben a formában nem közli.

15.

Negyedik Ének

Bútsú vétel

1. Te töled még ma meg kell válnom.
Te töled még ma vég kép el kel válnom
Ó e' kint nem lehet ki álnom
Még is te töled el kell válnom
2. Szememben könnyet látz reszketni   5
Szememben bútsú könnyet látz reszketni
Meg szűnhetz e' engem szeretni
Ó ne szűnj meg engem szeretni.
3. Ha tán bú ér szeped ölében
Ó ez egyre kérlek juttasd eszedben   10
Minő bút hagy tál kebelembe
Melly kinokat szegény szivembe.
4. Mert már azólta nintsen békem
Mert már azólta vég kép el tűnt békem
Miólta azt sohajtád nékem   15
Élj, élj – 's oh – el ne felejts engem.

Megjegyzés: Az előzővel megegyező írás. Erdélyi nem közli.

16.

Ötödik Enek

1. Ej Babám be szeretlek, ki sem mondhatom
Sem éjjelem, sem nappalom, nem is alhatom
A szerelem dárdája
Szivemet altal járja
Nints nyugodalmom.   5
2. Minapában bárna Leány belém szeretett
Meg ölele, meg csókola haza vezetett
Bor petsenye elég volt
Az ágya is vetve volt
Belé fektetett   10

3. 'S ha az Annya két Galambja ott nem lett volna
 A mi édes szerelmünk is többre ment volna
 De mivel hogy az ott volt
 Mi szerelmünk kevés volt
 Ó be nagy kár volt. 15
4. Már mindennek veget vetek, többet nem szóllok
 Minden bokros bánatokat magamnál hagyok.
 Örömmek útát adok,
 Keserves verset irok,
 Holtig búsúlok. 20

Megjegyzés: Az előző négy verssel megegyező kézírás; a 13. szöveg variánsa. Erdélyi ezt a változatot se közli.

17.

Hatodik Ének

1. Nini hát ez a' szerelmem
 A' melly mindég lakik velem
 Nem öröm az, de gyötrelem
 Tsupa merő veszédelem.
2. Fenn forgandó mulandóság 5
 Szívet rabló nagy kívánság
 Ritka véle a' boldogság
 Inkább a' keserves rabság.
3. Te ki Nymfák seregéből
 Születtettél szerelmekből, 10
 Nyomorgattál csak rabságból
 Engem háládatlanságból.
4. Ritkán talál Ámor kettőt
 Egymás közt viszont szeretőt
 Ámbár szerelem nevetőt 15
 Ád is, de nem hív szeretőt.

5. Most látom mit tesz szeretni
 És viszont nem szerettetni
 Jó szívért rosz[sz]at fizetni
 Bár ne kellene érezni. 20
6. Tsak az tudja, ki próbálja
 Mi a' szerelem falatja;
 Más a szívét nem fájlalja,
 Mert a' szerelem nem bántja.
7. A' midőn még nem szerettem 25
 Jádztam, tréfáltam, 's nevettem
 Jól aludtam, jól ébredtem
 'S bóldog volt egész életem.
8. Nem gondolkoztam egyébről
 Tsak tsupán a' nagy örömről 30
 Aggódtam a' szívességről
 'S tsalhatatlan szerelemről.
9. Nem úgy érzem most szívemet
 Járok, 's nem lelem helyemet
 Búban töltöm életemet 35
 Nem tudom mi lelt engemet
10. Ha gondolom iffjúságom
 És akkori bóldogságom
 Most oda minden vigságom
 'S terjed nyughatatlanságom. 40

Megjegyzés: Ismét más kéz írása, az előzőek folytatásaképp. A 2–6. és 8–10. versszak áthúzva. Erdélyi nem közli.

18.

1. Áll a' verbung! táncoljunk! Nosza, kún legények:
 Csordúltig tele borral Állnak az edények.
2. Pántlikát kalapunkra majd osztogatnak,
 Mentét dolmányt 's nadrágot Hozzánk szabatnak.

3. Itt állnak a' lovak is Készen abrakolva,   5
Mellyek a' magyar legényt Hordozzák tánczolva.
4. Ha sebesít sok kakast az én jobb karom,
Akkor mondja jó királyom: Édes Magyarom!

1 <Tele> Csordúltig

Megjegyzés: Toldy kézírása, eredetileg négysoros strófákban. A bal felső sarokban: *HM. 820. I. 13.*, tehát a *HM*-ből másolta (1820. I. félesztendő, 97). Stílárís javítása is erre utal: a 2. sort eredetileg a *HM*-ben olvasható *Tele* szóval kezdte, majd ezt kihúzta. Erdélyi nem közli.

19.

Tisza' partján Fekszik egy Lyány Meghalva.
Arannyal van a' ruhája Kivarrva
Haj de sokat háltam (!) vele Egy ágyba
Haj be sokat megöleltem hajnalba. – – –

Megjegyzés: Más kéz írása, kisebb papíron, változó sorbeosztással. Erdélyi nem közli.

20.

1. Tiszta lisztből sül a' kalács;
Papot illet a' szent-írás,
Urat, mestert a' setálás;
Szegény legényt a' dolgozás.
2. Magos hegyről foly a' patak;   5
Haj be rosz legénynek adtak;
Ha még egyszer leány lennék
Jól megnézném, kihez mennék:
Megválogatnám a' legényt,
Mint a' piaczon az edényt.   10

Megjegyzés: Toldy kézírása, strófabosztás nélkül. A bal felső sarokban: *HM. 818. I. 35.*, tehát a *HM*-ből idézi (1818. I. félesztendő, 281), kis módosításokkal.